

**UCHWAŁA NR XLVI/462/2023
RADY GMINY ŁODYGOWICE**

z dnia 21 września 2023 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz
Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Łodygowice na rok 2024**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.), art. 4¹ ust. 2 i 5 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 165 z późn. zm.), art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 172 z późn. zm.) oraz art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901 z późn. zm.)

RADA GMINY ŁODYGOWICE

uchwała, co następuje

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Łodygowice na rok 2024, będący integralną częścią Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Łodygowice na lata 2014-2024, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łodygowice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Gminy oraz na tablicy Urzędu Gminy.

Przewodniczący Rady Gminy
Łodygowice

Czesław Wandzel

GMINNY PROGRAM PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII DLA GMINY ŁODYGOWICE NA ROK 2024

WSTĘP

Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Łodygowice na 2024 rok, zwany dalej Programem, określa podejmowane działania w zakresie profilaktyki oraz minimalizowania szkód społecznych i zdrowotnych, wynikających z używania substancji psychoaktywnych i stanowi kontynuację działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień realizowanych w Gminie.

Gmina Łodygowice ma obowiązek uchwalania programu przez radę gminy, który wynika z art. 41 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 165).

Zadania w obszarze uzależnień oraz integracji społecznej osób uzależnionych uwzględniają cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień określone są w Narodowym Programie Zdrowia 2021-2025 (NPZ 2021-2025)

Nasza Gmina inicjuje i wdraża efektywne programy profilaktyczne, informacyjno-edukacyjne i rehabilitacyjne uwzględniające obowiązujące przepisy ustawowe oraz wydane rekomendacje przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na 2024 rok jest kontynuacją sprawdzonych działań w ostatnich latach oraz podejmuje nowe zadania w zakresie profilaktyki uzależnień. Alkohol, narkotyki oraz nowe, groźne substancje psychoaktywne (dopalacze) powodują wiele szkód i problemów, dlatego przeciwdziałanie sięganiu po te substancje wymaga działań również na poziomie lokalnym. Wieloletnie działania w zakresie profilaktyki uzależnień sprawiają, że mieszkańcy posiadają wiedzę na temat szkodliwości alkoholu, oraz w większości zdają sobie sprawę, że spożywanie alkoholu i używanie narkotyków niesie i powoduje konsekwencje zdrowotne i społeczne.

Program przygotowano w oparciu o wytyczne Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz we współpracy z Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Łodygowicach, w oparciu o dane ze sprawozdań z realizacji zadań z w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, a także zjawiska przemocy w rodzinie. Ponadto podczas tworzenia Programu na rok 2024 zostały wykorzystane dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Interdyscyplinarny, Komendę Policji, oraz placówki leczenia uzależnień. Program stanowi część Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Łodygowice na lata 2014-2024 i wpisuje się w cel operacyjny określony w Narodowym Programie Zdrowia: Profilaktyka uzależnień.

Program stanowi lokalną strategię z zakresie profilaktyki, integracji społecznej osób uzależnionych oraz minimalizacji szkód społecznych i indywidualnych wynikających z używania substancji psychoaktywnych. Dostosowany jest do specyfiki problemów występujących w gminie, uwzględniając lokalne możliwości realizacji pod względem prawnym, administracyjnym i ekonomicznym.

Program wskazuje podmioty odpowiedzialne za realizację, określa źródła finansowania zadań, przedstawia zadania własne gminy.

W naszej gminie istnieje jeden program w zakresie profilaktyki alkoholowej i narkotykowej z uwagi na to, iż trudno oddzielić, które niepożądane, szkodliwe zjawiska społeczne, powinny znaleźć odwołanie naprawcze w zakresie problemów alkoholowych czy narkomanii, dlatego też działania na rzecz promocji zdrowia, profilaktyki oraz rozwiązywania problemów uzależnień będą stanowić uniwersalną i zintegrowaną całość.

CEL GŁÓWNY – UZASADNIENIE

Zgodnie z Narodowym Programem Zdrowia na lata 2021-2025 przyjętym w dniu 30 marca 2021 r. przez Radę Ministrów, celem strategicznym Programu jest zwiększenie liczby lat przeżytych w zdrowiu oraz zmniejszenie społecznych nierówności w zdrowiu.

Cele operacyjne Programu obejmują:

- Profilaktykę nadwagi i otyłości.
- Profilaktykę uzależnień.
- Promocję zdrowia psychicznego.
- Zdrowie środowiskowe i choroby zakaźne.
- Wyzwania demograficzne.

Celem głównym Gminnego Programu jest zapobieganie uzależnieniom od substancji psychoaktywnych poprzez podniesienie poziomu wiedzy i świadomości (w szczególności dzieci i młodzieży) na temat szkodliwości ich stosowania, a także ograniczenie szkód zdrowotnych, społecznych oraz zaburzeń życia rodzinnego, będących następstwem spożywania alkoholu i zażywania narkotyków, poprzez stosowanie odpowiednich działań interwencyjnych i korekcyjnych.

W zadaniach Gminnego Programu uwzględniono również problematykę uzależnień behawioralnych, przez które rozumie się zaburzenia zachowania o charakterze nałogowym, niezwiązane z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, które wiążą się z odczuwaniem przymusu i brakiem kontroli nad wykonywaniem określonej czynności oraz kontynuowaniem jej mimo negatywnych konsekwencji dla jednostki oraz dla jej otoczenia.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez podjęcie skoordynowanych działań w obszarze profilaktyki realizowanej na trzech poziomach (uniwersalna, selektywna, wskazująca). Najbardziej efektywną strategią reagowania na problemy społeczne wynikające z uzależnień jest wczesna profilaktyka.

Badania naukowe na temat czynników ryzyka związanego z uzależnieniami wykazały, iż jedynym z najważniejszych czynników chroniących młodych ludzi przed szkodami z nich wynikającymi są pozytywne wzorce rodzinne oraz silna więź z rodzicami.

Niezdrowy styl życia, uzależnienia, przemoc w codziennych kontaktach są często wynikiem zaniechań ze strony najbliższego otoczenia. Jednym z najistotniejszych warunków skuteczności oddziaływań profilaktycznych i czynnikiem chroniącym przed wystąpieniem zachowań ryzykownych i antyspołecznych jest kształtowanie prozdrowotnych postaw oraz budowanie pozytywnych więzi rodzinnych i społecznych. W obliczu tego, istotnym elementem programów profilaktycznych realizowanych w Gminie, stały się działania na rzecz środowiska i rodziny, w tym rodziny pozostającej w kryzysie (prowadzenie placówek wsparcia dziennego, prowadzenie punktów konsultacyjnych, organizacja bezpiecznego i aktywnego czasu wolnego podczas wakacji połączona z prowadzeniem zajęć z elementami profilaktyki uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, itd.).

Krótkotrwałe działania profilaktyczne oparte wyłącznie na informowaniu o zagrożeniach wynikających ze stosowania substancji psychoaktywnych, mogą okazać się nieskuteczne. Zatem przy projektowaniu działań wynikających z Gminnego Programu uwzględniono systematyczność i trwałość oddziaływań zapobiegawczych oraz jak najwcześniejsze kształtowanie postaw wewnętrznych o standardach przeciwnych niepożądanym tendencjom.

ADRESACI

Adresatami Gminnego Programu są mieszkańcy gminy Łodygowice – dzieci, młodzież, dorośli, w tym seniorzy. Gminny Program jest szczególnie skierowany do rodzin doświadczających przemocy.

Działania z zakresu profilaktyki uniwersalnej adresowane są głównie do całych grup, w szczególności do dzieci i młodzieży, bez względu na stopień indywidualnego ryzyka występowania problemów.

Działania uprzedzające z zakresu profilaktyki selektywnej skierowane są do jednostek lub grup zwiększonego ryzyka, które ze względu na swoją sytuację społeczną, rodzinną, środowiskową lub uwarunkowania biologiczne, narażone są na większe od przeciętnego niebezpieczeństwo wystąpienia problemów związanych z uzależnieniami i przemocą. Działania powstrzymujące z zakresu profilaktyki wskazującej skierowane są do jednostek lub grup demonstrujących wczesne symptomy związane z uzależnieniem.

Program adresowany jest także do osób pijących alkohol i używających narkotyków w sposób ryzykowny i szkodliwy; uzależnionych, którzy wymagają leczenia (działania terapeutyczno-korekcyjne); utrzymujących abstynencję i współuzależnionych – rodzin i bliskich (działania wspierające).

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Podstawowym źródłem finansowania Gminnego Programu są środki pochodzące z opłat za wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych, opłat za wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w opakowaniach jednostkowych o ilości nominalnej napoju nieprzekraczającej 300 ml.

W ramach posiadanych środków, możliwy jest zakup przez podmioty będące w zasobach własnych gminy usług remontowych niezbędnych do realizacji celów i założeń wynikających z Gminnego Programu, a także doposażenie realizatorów w sprzęt z jego wyłącznym przeznaczeniem na realizację działań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień

REALIZATOR PROGRAMU

W myśl art. 4¹ ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz art. 10 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii będzie realizowany przez Urząd Gminy w Łodygowicach.

Urząd Gminy w Łodygowicach realizować będzie Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z:

1. Gminną Komisją ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
2. Pełnomocnikiem Wójta ds. PiRPA
3. Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej.
4. Punktem konsultacyjnym w Łodygowicach
5. Komisariatem Policji w Łodygowicach.
6. Placówkami oświatowymi.
7. Organizacjami pozarządowymi.
8. Instytucjami i innymi podmiotami realizującymi zadania określone w Programie na podstawie umów i umów zleceń.

Nadrzędnym celem Programu jest tworzenie spójnego systemu działań profilaktycznych i naprawczych zmierzających do zapobiegania powstawaniu nowych problemów oraz zmniejszenie rozmiarów problemów, które aktualnie występują. Zadania wynikające z programu będą realizowane z uwzględnieniem aktualnych potrzeb lokalnych oraz wykorzystaniem istniejących zasobów służących rozwiązywaniu problemów wynikających z uzależnień.

PODSTAWY PRAWNE

W realizacji zadań zawartych w Programie szczególne zastosowanie mają następujące akty prawne:

1. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 165)

2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomani (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 172 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1608 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 571 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej(t.j. Dz.U z 2023r. poz 901 z póź. zm.)
6. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 535 z póź. zm.)
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025.

DIAGNOZA sytuacji w gminie Łodygowice w aspekcie problemów alkoholowych, narkotykowych i innych.

Szkodliwe używanie alkoholu oraz narkotyków powoduje szkody zdrowotne i społeczne; naruszenie zasad bezpieczeństwa publicznego, przestępczość, wypadki samochodowe, przemoc w rodzinie, ubóstwo i bezrobocie.

Problemy związane z alkoholem oraz innymi substancjami psychoaktywnymi powodują wysokie koszty ekonomiczne ponoszone przez państwo.

Nadużywanie alkoholu staje się coraz większym problemem i wyraźnie zmienia swoje oblicze. Alkoholizm to nie jest problem wieku, tylko wzorców i modelu funkcjonowania oraz agresywnej reklamy firm produkujących alkohol. Najbardziej widoczna w mediach jest reklama firm piwowskich, które wykorzystują w spotach mechanizm naśladownictwa i utożsamiają spożywanie alkoholu z przyjemnościami. Wiele osób zaczyna nadużywać alkohol po przejściu na emeryturę, z braku zajęcia, bo nie potrafią inaczej zagospodarować czasu wolnego. Alkohol jest łatwo dostępny, ceny na stosunkowo niskim poziomie, częstowanie alkoholem dzieci, brak świadomości konsekwencji zdrowotnych, społecznych i rodzinnych przyczynia się do zwiększenia konsumpcji alkoholu.

Struktura spożycia wyrobów alkoholowych w Polsce	
piwo	58,4%
wódka i wyroby spirytusowe	34,2%
wino miody pitne	7,4%
spożycie roczne na osobę	10,3 l

Nikt z osób pijących nie planuje, że jego sytuacja życiowa i zdrowotna ulegnie pogorszeniu lub doprowadzi do choroby alkoholowej. Osoby sięgające po alkohol oczekują poprawy samopoczucia, zrelaksowania się, przełamania barier w nawiązywaniu nowych kontaktów itp.

Osoby pijące to:

- ludzie z niskim wykształceniem, bez perspektyw życiowych,
- osoby zmarginalizowane i osoby wykluczone społecznie,
- osoby wykształcone, majątne, przedstawiciele elit,

·coraz więcej kobiet sięga po alkohol. Do spożycia alkoholu przyznaje się obecnie 80% Polek i powoli zbliża się do liczby pijących mężczyzn 89%. Polki sięgają po alkohol bo lubią, bo chcą, bo je na to stać lub z powodu zmartwień, dla pocieszenia, stosują alkohol jako reduktor lęku lub na spokojny sen, rosnące spożycie alkoholu wśród młodzieży. Młodzież pije alkohol bo lubi, a konsumpcję utożsamia z dobrą zabawą, chce aby życie było wesołe, a nie dlatego że mają problemy i nie radzą sobie ze swoim życiem.

Są to problemy dotyczące wszystkich grup społecznych, niezależnie od wieku, wykształcenia i statusu materialnego, a konsekwencje te, dotyczą nie tylko osób uzależnionych, lecz także członków ich rodzin oraz otaczające ich środowisko społeczne.

Liczba mieszkańców w Gminie Łodygowice (stan na 31.12.2022 r.) wynosiła **14 783** osoby w tym 7506 kobiet i 7281 mężczyzn.

W gminie funkcjonują następujące placówki oświatowe:

Nazwa placówki	Liczba uczniów	Nazwa placówki	Liczba uczniów
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Zarzeczcu	160	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łodygowicach	310
Szkoła Podstawowa Nr 1 w Łodygowicach	76	Szkoła specjalna w Łodygowicach	160
Przedszkole Nr 1 w Łodygowicach	437	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Pietrzykowicach	15
Przedszkole Nr 1 w Pietrzykowicach	76	Klub dziecięcy	338
Terapeutyczny punkt przedszkolny „Serduszkowa Kraina”	70		94
RAZEM	18		30
			1754

Kluczową rolę w działaniach podejmowanych w ramach Programu odgrywa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Łodygowicach. Na Komisji spoczywa między innymi obowiązek podejmowania czynności zmierzających do orzeczenia zastosowania wobec osoby uzależnionej obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu.

Lp	Wskaźnik	2023 rok	2022 rok
1	Liczba posiedzeń Komisji	19	14
2	Liczba wezwań/zaproszeń na posiedzenia Komisji	115	75
3	Liczba kobiet	8	26
4	Liczba mężczyzn	83	49
5	Liczba nowych spraw	9	12
6	Liczba wezwań członków rodzin	24	23
7	Liczba wniosków skierowanych do Sądu w sprawie zobowiązania do podjęcia leczenia	1	7
8	Liczba spraw zamkniętych/umorzonych	4	9

Najwięcej wniosków do Komisji złożyli członkowie rodzin osoby uzależnionej. Powodem zamknięcia najczęściej było ustanie przesłanek wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości do prowadzenia sprawy lub wycofanie wniosku przez rodzinę.

Uzależnienie od alkoholu oraz związane z nim problemy przekładające się na dysfunkcję rodzin są częstą przyczyną interwencji rodziny, pracowników socjalnych, członków Gminnej Komisji ds. przeciwdziałania Alkoholizmowi, dzielnicowego czy też pedagoga szkolnego. Część dorosłych mieszkańców gminy nie dostrzega negatywnych skutków problemu społecznego jakim jest uzależnienie od alkoholu. Uzależnione osoby dorosłe rzadko chcą poddawać się dobrowolnemu leczeniu odwykowemu. Problem nadużywania alkoholu często wiąże się z występowaniem zjawiska przemocy w rodzinie.

W ramach umowy z **Gabinetem Psychoterapii Katarzyna Dudys** na prowadzenie Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego zgodnie z Gminnym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii, z usług terapeutycznych skorzystało **27 osób** w tym:

- uzależnieni od substancji psychoaktywnych – **11 osób**,
- osoby z zaburzeniami adaptacyjnymi - współuzależnione, DDA - **10 osób**
- dzieci osób uzależnionych – nieletnie – **2 osoby**
- pedagodzy - 4

Osobom tym udzielono następujących porad:

1. diagnostyka osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych – **8 porad**,
2. diagnostyka zaburzeń adaptacyjnych (współuzależnienie i DDA) – **2 porady**,
3. pomoc terapeutyczna osobom uzależnionym od substancji psychoaktywnych (konsultacje o charakterze sesji indywidualnych) – **61 porad**,
4. pomoc terapeutyczna osobom z zaburzeniami adaptacyjnymi (konsultacje o charakterze sesji indywidualnych) – **15 porad**,

5. interwencja kryzysowa – **4 porady**,
6. pomoc terapeutyczna dla dzieci osób uzależnionych (konsultacje o charakterze sesji indywidualnych) – **6 porad**,
7. pomoc terapeutyczna dla rodziców dzieci z problemami (konsultacje o charakterze sesji indywidualnych) – **3 porady**,
8. konsultacje z pedagogami szkolnymi – **4 porady**.

Porady indywidualne - łącznie: 103 porady

Godziny dyżuru - łącznie: 176 godzin

W ramach działalności punktu psychologicznego odbyło się 76 psychologicznych konsultacji indywidualnych, z których skorzystały 43 osoby w tym 8 mężczyzn, 14 kobiet, 21 dzieci w wieku 5 do 17 lat. Cel jaki się udało osiągnąć to kompleksowa pomoc psychologiczna dla zgłaszających się osób w tym diagnoza, wsparcie psychologiczno-psychoterapeutyczne, wsparcie psychologiczne dla rodziców doświadczających trudności wychowawczych, oddziaływania terapeutyczne dla osób uzależnionych, pomoc psychologiczna w sytuacjach kryzysowych.

Dostępność Alkoholu

Uchwałą Nr XXXIV/372/2018 z dnia 26 lipca 2018r. Rada Gminy ustaliła maksymalną liczbę 80 zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych na terenie Gminy Łodygowice, w tym:

- 80 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających do 4,5% zawartości alkoholu oraz na piwo,
- 80 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających od 4,5 do 18% zawartości alkoholu (z wyjątkiem piwa),
- 80 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających powyżej 18% zawartości alkoholu.

Ponadto został ustalony limit 50 zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży, w tym:

- 50 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających do 4,5% zawartości alkoholu oraz na piwo,
- zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających od 4,5 do 18% zawartości alkoholu (z wyjątkiem piwa),
- 50 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających powyżej 18% zawartości alkoholu.

Również został ustalony limit 30 zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży, w tym:

- 30 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających do 4,5% zawartości alkoholu oraz na piwo,
- 30 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających od 4,5 do 18% zawartości alkoholu (z wyjątkiem piwa),
- 30 zezwoleń na sprzedaż napojów zawierających powyżej 18% zawartości alkoholu.

Ilość punktów sprzedaży napojów alkoholowych (ważnych zezwoleń) w 2022 roku w naszej Gminie wynosiła 75 przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży oraz 23 przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży.

Dane statystyczne w zakresie diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie wskazują na największy związek przemocy wewnątrzrodzinnej z używaniem alkoholu. Najczęściej są to formy przemocy fizycznej, ale także psychicznej i ekonomicznej. Zauważa się seniorów jako istotną grupę ofiar przemocy, co ma związek ze wzrostem przemocy ekonomicznej. W związku z tym członkowie Komisji brali udział w 86 grupach roboczych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ze stałej pomocy terapeutycznej korzystają 4 osoby współuzależnione, którym Gmina dofinansowuje terapię.

Liczba grup roboczych ds. przemocy w rodzinie		
2020r	2021r	2022r
18	57	86

Na podstawie analizy ilościowej uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych prowadzonych w szkołach oraz zajęć o charakterze sportowo-rekreacyjnym wynika, że zajęcia te cechuje wysoka skuteczność i efektywność w działaniu zapobiegania uzależnieniom.

Wszystkie z wyżej wymienionych zasobów wpływają na realizację zadań Gminnego programu profilaktyki i Rozwiązywania problemów Alkoholowych na wysokim poziomie i gwarantują profesjonalną pomoc mieszkańcom gminy Łodygowice.

WSTĘPNE WNIOSKI

Ograniczanie dostępności alkoholu, to jedna z najbardziej obiecujących strategii ograniczania problemów alkoholowych.

Wzrost liberalnego podejścia rodziców, do picia alkoholu przez ich dzieci, może rodzić obawy o trwałość pozytywnego trendu w rozpowszechnieniu picia przez młodzież.

Szczególnym wyzwaniem pozostaje znaczne rozpowszechnienie palenia tytoniu i picia alkoholu przez dziewczęta.

Tradycyjnie zarówno picie, jak palenie należały do męskich atrybutów. Zmiany obyczajowe jakich doświadczamy w ostatnich dziesięcioleciach, zdają się kwestionować tę zasadę.

Większość pijących skupia się na pozytywnych skutkach spożywania alkoholu oraz używania innych substancji psychoaktywnych

Do wystąpienia zachowań ryzykownych związanych z uzależnieniami, przyczyniają się głównie czynniki:

- socjodemograficzne, np. wiek, płeć, status społeczno-ekonomiczny, stan rodziny, możliwości realizacji celów zawodowo- życiowych

- środowiskowe, np. łatwa dostępność, bezrobocie, ubóstwo, nieprawidłowe wzorce zachowań, przestępczość i konflikty z prawem

- rodzinne, np. niewłaściwe wzorce – podejmowanie zachowań ryzykownych przez rodziców, rodzeństwo czy inne bliskie osoby, brak sprzeciwu rodziców/opiekunów wobec podejmowania przez dziecko zachowań ryzykownych, odrzucenie dziecka, brak kontroli lub jej nadmierna ilość, powtarzające się konflikty

- rówieśnicze, np. transmisja wzorów – podejmowanie zachowań ryzykownych przez rówieśników /lub akceptowanie ich, odrzucenie przez rówieśników, presja otoczenia

- szkolne, np. problemy z nauką, brak wsparcia, nieobecność na zajęciach, konflikty z nauczycielami, brak współpracy szkoły z rodzicami

- cechy indywidualne, np. niedostosowanie społeczne, problemy w okresie dojrzewania, brak asertywności, brak wiedzy na temat szkodliwości, niewypracowane mechanizmy radzenia sobie ze stresem, niedostrzeganie konsekwencji zachowań niewłaściwych i ryzykownych, niska samoocena.

PRIORYTETY I ZADANIA PROGRAMU.

1. Wykaz zadań służących realizacji celu operacyjnego : Profilaktyka uzależnień

- a) Edukacja zdrowotna i profilaktyka uzależnień (uniwersalna, selektywna, wskazująca) realizowana zgodnie z wynikami badań naukowych (w tym epidemiologicznych) oraz dobrą praktyką w dziedzinie przeciwdziałania uzależnieniom
- b) Edukacja kadr (w tym szkolenia) uczestniczących w realizacji zadań z zakresu profilaktyki uzależnień
- c) Poszerzanie i udoskonalanie oferty oraz wspieranie realizacji programów profilaktyki o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w szczególności zalecanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego
- d) Poszerzanie i podnoszenie jakości oferty pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczo-wychowawczej dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym i ich rodzin
- e) Zwiększenie dostępności i podniesienie jakości specjalistycznej pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie
- f) Redukcja szkód, leczenie, rehabilitacja i reintegracja społeczna osób uzależnionych oraz ich bliskich

2. Zgodnie z zapisami art. 4¹ ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi prowadzenie działań związanych z profilaktyką w rozwiązywaniu problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gminy.

W szczególności zadania te obejmują:

- a) zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu,
- b) udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie,
- c) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;
- d) wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych,
- e) podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i 15 ustawy oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego,
- f) wspieranie zatrudniania socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej,

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii do zadań własnych gminy należy:

- a) zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem,
- b) udzielanie rodzinom, w których występują problemy narkomani, pomocy psychospołecznej i prawnej,
- c) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowo-rekreacyjnych dla uczniów, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych,
- d) wspomaganie działalności instytucji, organizacji pozarządowych i osób fizycznych służących rozwiązywaniu problemów narkomanii,
- e) pomoc społeczną osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym i integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego.

3. Harmonogram działań Programu na poszczególne zadania w 2024 roku.

3.1 OBSZAR 1

PROFILAKTYKA I PROMOCJA ZDROWIA

1. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;

2. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych i narkomanii,

Kierunki działań:

- Wspieranie i poszerzanie oferty działań profilaktycznych, w tym programów profilaktycznych.
- Rozwój umiejętności psychospołecznych dzieci, młodzieży i dorosłych w tym seniorów.
- Realizacja programów rozwijających kompetencje wychowawcze rodziców i nauczycieli, sprzyjających kształtowaniu postaw i zachowań prozdrowotnych dzieci i młodzieży.
- Zachowanie ciągłości działań angażujących dzieci i młodzież w alternatywne formy spędzania czasu wolnego bez korzystania z substancji psychoaktywnych.
- Wczesne rozpoznanie i krótka interwencja wobec osób pijących alkohol w sposób ryzykowny i szkodliwy.
- Upowszechnianie wiedzy na temat szkodliwości picia alkoholu w ciąży oraz zwiększenie dostępności pomocy dla dzieci z FAS oraz ich opiekunów.

<p>·Zwiększanie świadomości mieszkańców gminy na temat uzależnień, w tym uzależnień behawioralnych oraz podniesienie motywacji do kształtowania postaw prozdrowotnych.</p> <p>·Prowadzenie działań informacyjno edukacyjnych na temat ryzyka szkód wynikających ze spożywania alkoholu, w tym realizacja działań edukacyjnych.</p>		
Lp.	Zadanie	Wskaźniki
1	Organizacja działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom dla mieszkańców Gminy, jako forma zagospodarowania czasu wolnego oraz alternatywa dla stosowania substancji psychoaktywnych	liczba podmiotów realizujących zadanie liczba programów liczba osób korzystających z zajęć profilaktycznych
2	Prowadzenie środowiskowej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień	liczba podmiotów realizujących zadanie liczba programów liczba osób korzystających
3	Profilaktyka uzależnień realizowana w ramach integracji i aktywizacji osób starszych	liczba podmiotów realizujących zadanie liczba osób korzystających
4	Zakup ulotek, broszur, plakatów, materiałów edukacyjnych, literatury z zakresu uzależnień	liczba zakupionych materiałów
5	Poszerzanie i podnoszenie jakości oferty pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczo wychowawczej dla dzieci z rodzin z problemem uzależnień i ich rodzin	Liczba szkół realizujących działania Liczba działań Liczba odbiorców
6	Realizacja działań szkoleniowych w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym.	Liczba realizowanych szkoleń Liczba uczestników
7	Działania rozwijające kompetencje wychowawcze i profilaktyczne rodziców i osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, sprzyjające kształtowaniu postaw i zachowań prozdrowotnych dzieci i młodzieży	Liczba szkół realizujących działania Liczba działań Liczba odbiorców
8	Realizacja programów profilaktycznych i socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin z problemem uzależnienia w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu	Liczba odbiorców
9	Prowadzenie, finansowanie i doposażenie w sprzęt zajęć pozalekcyjnych o charakterze sportowo- rekreacyjnym z programem profilaktycznym jako alternatywnych form spędzania czasu wolnego;	Liczba działań Liczba uczestników zajęć
10	Współpraca ze szkołami w zakresie organizowania szkolnych przedsięwzięć, obozów i wycieczek socjoterapeutycznych, profilaktyczno- sportowych oraz udział finansowy gminy Łodygowice w kosztach organizacji ww. przedsięwzięć.	Liczba zawartych umów/porozumień Liczba zrealizowanych działań Liczba uczestników
11	Realizacja działań edukacyjnych w zakresie radzenia sobie z emocjami i z zachowaniami agresywnymi oraz budowania relacji interpersonalnych i rozwiązywania konfliktów	Liczba działań Liczba odbiorców
12	Wzmocnienie aktywności podmiotów promujących i utrwalających trzeźwość oraz wspieranie środowisk abstynenckich i samopomocowych	Liczba wspartych przedsięwzięć
13	Rozwijanie sieci współpracy z podmiotami realizującymi zadania na rzecz upowszechniania wiedzy dot. profilaktyki uzależnień.	Liczba zawartych umów/porozumień
14	Współpraca z GOK w Łodygowicach w działaniach z zakresu profilaktyki i promowania zdrowego stylu życia. Współfinansowanie działań profilaktycznych.	Liczba wspartych przedsięwzięć Kwota dofinansowania
15	Dofinansowanie celowych działań osób fizycznych, organizacji i stowarzyszeń trzeźwościowych służące wspomaganie procesu powrotu do zdrowia osób uzależnionych i członków rodzin.	Liczba zrealizowanych działań Kwota dofinansowania
16	Współpraca ze Stowarzyszeniami, Ruchami Trzeźwościowymi, Klubami Abstynenckimi działającymi na terenie gminy Łodygowice	Liczba zrealizowanych działań

	oraz dofinansowanie działań tych podmiotów służących wspomaganie procesu powrotu do zdrowia osób uzależnionych i członków rodzin, a także działań propagujących ideę utrzymania i życia bez nałogów.	
17	Organizowanie i finansowanie imprez bezalkoholowych promujących zdrowy tryb życia w szczególności dla osób uzależnionych i członków ich rodzin. Zakup i rozprowadzenie biletów wstępu na spektakle i imprezy propagujące zdrowy styl życia.	Liczba zrealizowanych działań Kwota dofinansowania
<p>OBSZAR 2 REDUKCJA SZKÓD I REHABILITACJA ZDROWOTNA, SPOŁECZNA I ZAWODOWA OSÓB Z PROBLEMEM UZALEŻNIEŃ Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu, narkotyków i osób zagrożonych uzależnieniem.</p> <p>Kierunki działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> ·Zwiększenie dostępności i podnoszenie jakości świadczeń w zakresie leczenia uzależnień. ·Wspieranie realizacji programów redukcji szkód zdrowotnych i społecznych wśród osób uzależnionych w tym Dorosłych Dzieci Alkoholików. ·Zwiększenie oferty działań zmierzających do reintegracji i aktywizacji zawodowej i społecznej osób uzależnionych. ·Udzielanie specjalistycznej pomocy i wsparcia rodzinom osób uzależnionym. ·Zapewnienie ciągłości działań edukacyjno-motywacyjnych. 		
Lp.	Zadanie	Wskaźniki
1	Zapewnienie dostępu do bezpłatnej terapii uzależnienia i współuzależnienia, diagnoza i terapia psychologiczna Udział gminy Łodygowice w finansowaniu leczenia prowadzonego przez poradnie i zakłady leczenia służby zdrowia, w celu zwiększenia dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz zagrożonych uzależnieniem.	liczba pacjentów rozpoczynających terapię liczba pacjentów ze zdiagnozowanym problemem alkoholizmu
2	Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych	liczba osób uczestniczących w zajęciach terapeutycznych
3	Realizacja programów edukacyjno-motywacyjnych oraz prowadzenie grup wsparcia	liczba osób korzystających z grup wsparcia
4	Prowadzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego dla ofiar przemocy, dla osób uzależnionych od alkoholu lub narkotyków oraz dla członków ich rodzin.	Liczba udzielonych porad Liczba osób objętych pomocą
5	Prowadzenie konsultacji indywidualnych w ramach profilaktyki selektywnej adresowane do grupy osób o podwyższonym ryzyku wystąpienia problemów związanych z używaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych.	Liczba udzielonych porad Liczba osób objętych pomocą
6	Współpraca z Poradniami oraz Ośrodkami Leczenia Uzależnień od alkoholu	Liczba działań
7	Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Żywcu, Pełnomocnikiem Burmistrza Żywca ds. PiRPA oraz Miejską Komisją DS. PiRPA w Żywcu	Liczba podjętych działań Liczba uczestników
8	Współpraca z Komisariatem Policji w Łodygowicach oraz Komendą Powiatową Policji w Żywcu. Prowadzenie działań edukacyjnych i prawnych zmierzających do ograniczenia liczby wypadków drogowych popełnianych przez kierowców pod wpływem alkoholu. Współfinansowanie działań.	Liczba podjętych działań Liczba uczestników
9	Współpraca z Ośrodkiem Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku Białej	Liczba działań Liczba porad udzielonych osobom potrzebującym

10	Udział gminy Łodygowice w finansowaniu programu detoksykacji chorych na zespół zależności od środków psychoaktywnych prowadzonych przez służbę zdrowia.	
----	---	--

OBSZAR 3

DZIAŁANIA NA RZECZ RODZIN Z PROBLEMEM UZALEŻNIEŃ I PRZEMOCY

1. Udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe lub narkomanii, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie

2. Pomoc społeczna osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego.

Lp.	Zadanie	Wskaźniki
1	Prowadzenie poradnictwa, pomocy psychospołecznej i prawnej dla seniorów doznających przemocy w rodzinie.	Liczba osób korzystających z pomocy
2	Współpraca z Zespołem Interdyscyplinarnym ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zwiększenie dostępności i podniesienie jakości specjalistycznej pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie.	Ilość posiedzeń Zespołu Ilość osób objętych pomocą
3	Wspieranie działań w zakresie pomocy osobom ze Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD) oraz ich rodzinom.	Ilość działań Ilość osób korzystających z pomocy
4	Działania z zakresu pomocy psychologicznej i psychoterapii dla osób z syndromem Dorosłych Dzieci Alkoholików.	Ilość działań Ilość osób korzystających z pomocy Opracowanie procedury pomocy
5	Organizowanie i dofinansowanie spotkań, wykładów, wyjazdów, których uczestnikami są osoby uzależnione od alkoholu lub narkotyków oraz doznających przemocy oraz członkowie ich rodzin.	Ilość działań Ilość osób korzystających z pomocy Kwota dofinansowania
6	Współpraca z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łodygowicach w celu wyeliminowania ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród osób oraz rodzin osób uzależnionych od alkoholu i/lub narkotyków.	Ilość zgłoszeń Ilość udzielonych porad i informacji
7	Umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych związanych z używaniem alkoholu i/lub narkotyków, których nie są w stanie pokonać.	Ilość osób, którzy skorzystali z pomocy finansowej dla osób współuzależnionych
8	Organizacja i finansowanie działalności grupy wsparcia dla osób współuzależnionych oraz dla osób po terapii odwykowej.	Ilość osób, którzy skorzystali z pomocy

OBSZAR 4

ORGANIZACJA GMINNEGO PROGRAMU ORAZ ZAPEWNIENIE FUNKCJONOWANIA GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH

Kierunki działań:

- Zapewnienie prawidłowej realizacji działań objętych Gminnym Programem oraz prawidłowego funkcjonowania GKds PiRPA
- Zapewnienie skutecznego przestrzegania przepisów wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości
- Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego,
- Podnoszenie kwalifikacji osób zaangażowanych w realizację Gminnego Programu

Lp.	Zadanie	Wskaźniki
1	Przyjmowanie zawiadomień o naruszeniu art. 13 ¹ i art. 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	Liczba posiedzeń
2	Podejmowanie działań zmierzających do wszczęcia postępowania,	Liczba wniosków

	w związku z naruszeniem art. 13 ¹ i art. 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	
3	Występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego	Liczba wniosków skierowanych do sądu
4	Prowadzenie postępowania o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego wobec osób nadużywających alkoholu oraz motywowanie ich do podjęcia leczenia odwykowego	Liczba skierowań do biegłych sądowych
5	Opiniowanie wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych w zakresie zgodności z uchwałami Rady Gminy Łodygowice i ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz przeprowadzanie wizji lokalnych	Liczba przeprowadzonych wizji lokalnych
6	Przeprowadzanie kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych, rozpatrywanie informacji, wniosków i skarg dotyczących sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie przestrzegania zasad sprzedaży alkoholu	liczba przeprowadzonych kontroli liczba przeprowadzonych interwencji
7	Udział w szkoleniach, konferencjach i sympozjach	Liczba szkoleń

ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH W ŁODYGOWICACH

1. Członkom Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych za wykonanie zadań komisji przysługuje w roku 2024 wynagrodzenie w wysokości:

a) za każdy udział w posiedzeniu Komisji

dla Przewodniczącego Komisji – 250,00 zł brutto

dla sekretarza Komisji – 200,00 zł brutto

dla pozostałych członków Komisji – 200,00 zł brutto

b) za przeprowadzenie kontroli punktu sprzedaży napojów alkoholowych – 150,00 zł brutto dziennie.

2. Podstawą wypłaty wynagrodzenia, o którym mowa w ust. 1 jest prawidłowo sporządzony i podpisany przez Przewodniczącego lub Pełnomocnika rachunek wraz z listą obecności podpisaną przez poszczególnych członków Komisji biorących udział w jej pracach. Rachunek należy przedłożyć w biurze podawczym Urzędu Gminy w Łodygowicach.

VII MONITORING I EWALUACJA

Monitoring i kontrola efektywności programu prowadzone będą poprzez:

1. Sprawozdanie wewnętrzne dla :

·Wójta Gminy Łodygowice - sprawozdanie merytoryczno- finansowe z realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Uzależnieniom.

2. Sprawozdanie zewnętrzne dla:

·Krajowego Centrum Uzależnień- sprawozdanie w zakresie profilaktyki i rozwiązywania alkoholowych (PARPA- G1) ,

·Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii- sprawozdanie w zakresie przeciwdziałania narkomanii.

Koordinację realizacji zadań niniejszego Programu prowadzić będzie Pełnomocnik ds. PiRPA.

Monitoring prowadzony jest w celu potwierdzenia skuteczności działań ujętych w Gminnym

Programie oraz wypracowania wniosków i priorytetów służących do projektowania gminnej strategii przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w perspektywie długoletniej. Odbywa się w sposób ciągły poprzez dokonywanie bieżących kontroli jakości i rzetelności realizowanych zadań, ścisłą współpracę z ich realizatorami oraz analizę i interpretację danych sprawozdawczych będących w posiadaniu gminy. Monitoring prowadzi się w oparciu o wskaźniki opisane wyżej zawarte umowy i porozumienia.